

Teatra bağlı ömür

Azərbaycan teatr sənətinin inkişafında mühüm xidmətləri olan görkəmli rejissor Şəmsi Bədəlbəyli milli mədəniyyət tariximizdə silinməz iz qoymuş sənətkarlardandır. Onun çoxşaxəli yaradıcılığı həm dram, həm musiqili teatr, həm də konsert və kino sahələrini əhatə edib, Azərbaycan səhnə mədəniyyətinin formalaşmasında xüsusi rol oynayıb.

bəri vəzifəsində çalışdığı illərdə Şəmsi Bədəlbəylinin yaradıcılığında yeni-yeni uğurlarla yadda qalıb.

1953-1954-cü illərdə və peşəkar rejissor kimi təcrübəsini artırmaq üçün o, A.N.Ostrovski adına Leninqrad Dövlət Teatr İnstitutunda ixtisasartırma təlimi keçib. Sonra Azərbaycan Dövlət Akademik Opera və Balet Teatrına rejissor kimi dəvət olunub. Həmin teatrın səhnəsində müxtəlif illərdə "Koroğlu", "Əsli və Kərəm", "Daisi" kimi operalara quruluş verib.

O, 1957-ci ildə Aşqabada dəvət olunub və Türkmənistan Opera və Balet Teatrında "Koroğlu" operasını səhnələşdirib. Müxtəlif vaxtlarda - 1956-1959-cu illərdə və 1965-1974-cü illərdə Azərbaycan Dövlət Musiqili Komediya Teatrının direktoru və bədii rəhbəri vəzifəsində çalışıb. Həmin illərdə Musiqili Komediya Teatrında Şəmsi Bədəlbəylinin rejissorluğu ilə yeni tamaşalar təqdim olunub.

1950-ci il və sonrakı illərdə müxtəlif bayramlarda, dövlət tədbirləri çərçivəsində konsertlərə quruluş vermək ona həvalə edilib. 1950 və 1959-cu illərdə Moskvada keçirilən Azərbaycan ədəbiyyatı və incəsənəti on günlüklərinin, 1967-ci ildə Azərbaycan İncəsənət ustalarının, 1972-ci ildə Aşıq Ələsgərin 150 illiyi, 1973-cü ildə İmadəddin Nəsiminin 600 illiyi, 1975-ci ildə Üzeyir bəy Hacıbəylinin 90 illiyi münasibətilə yubiley, 1974-cü ildə Fransada Azərbaycan mədəniyyəti günləri çərçivəsində keçirilən, o cümlədən Bakıda təşkil edilən bir sıra konsertlər bu qəbildəndir.

Şəmsi Bədəlbəylinin kino sənətinin inkişafında da xidməti az olmayıb. Bir sıra bədii və sənədli filmlərdə aktyor kimi iştirak edib. "O qızı tapın", "Axıncı aşırım", "Xatirələr sahili" və başqa filmlərdə ekran ömrü verdiyi rollar Şəmsi Bədəlbəylinin adını kino salnaməmizə əbədi yazıb.

1978-ci ildə onun təşəbbüsü ilə Bakıda Azərbaycan Teatr Cəmiyyətinin nəzdində "Dostluq" Teatrı yaradılıb. Burada müxtəlif respublikaların tanınmış teatr kollektivlərinin qastrol tamaşaları təşkil edilib.

Görkəmli rejissor Şəmsi Bədəlbəyli musiqili teatr sənətimizin inkişafında, onun tərəqqisi yolunda göstərdiyi xüsusi xidmətlərə görə 1943-cü ildə Əməkdar artist və 1964-cü ildə Xalq artisti fəxri adlarına layiq görülüb.

O, 1987-ci il mayın 23-də Bakıda vəfat edib. Fəxri xiyabanda dəfn olunub.

Şəmsi Bədəlbəylinin ömür yolu sənətə sədaqətin parlaq nümunəsidir. O, çoxşaxəli fəaliyyəti ilə Azərbaycan teatr tarixində silinməz iz qoyub. Zəngin yaradıcılıq irsi bu gün də yaşayır, milli səhnə sənətimizin inkişafında öz təsirini göstərməkdə davam edir.

Zöhrə FƏRƏCOVA,
"Azərbaycan"

yıl Dağıstanlının, Ələsgər Ələkbərovun, Fatma Qədrinin, Barat Şekinskayanın və başqa sənətkarların ifalarını görən, Aleksandr Tuqanov, İsmayıl Hidayətzadə kimi görkəmli rejissorların hazırladıqları tamaşaları izləyən Şəmsi Bədəlbəyli özünü də istedadı ilə seçilib, tanınıb, sevilib.

Rejissorluq sənətinin sirlərini daha dərinləndirən, öyrənmək, təcrübəsini zənginləşdirmək üçün Şəmsi Bədəlbəyli Azərbaycan Xalq Maarif Komissarlığı tərəfindən 1933-cü ildə Moskvaya göndərilib. Bakıya 1936-cı ildə dönüb. Azərbaycan Dövlət Dram Teatrında fəaliyyətini davam etdirib. Bir sıra səhnə əsərlərinin səhnələşdirilməsində iştirak edib. 1939-cu ildən müstəqil rejissor kimi fəaliyyətə başlayıb. İlk müstəqil işi həmin il Dram Teatrında tamaşaya qoyulan Cəlil Məmmədquluzadənin "Ölülər" əsəri olub. Bundan sonra Şəmsi Bədəlbəyli Azərbaycan Dövlət Dram Teatrında on illik əmək fəaliyyəti müddətində həm milli, həm də Qərb ədəbiyyatının ən dəyərli nümunələrinə səhnə quruluşu verib. Oktyabrın 23-də uğurla nümayiş etdirilən həmin tamaşa rejissor Şəmsi Bədəlbəylinin yaradıcılığında yeni mərhələnin başlanğıcı hesab edilib.

1941-ci il yanvarın 19-da həmin teatrdə Şəmsi Bədəlbəylinin rejissorluğu ilə premiyerası keçirilən "Xoşbəxtlər" tamaşası da teatrsevərlər tərəfindən böyük rəğbətlə qarşılanıb. Həmin il iyunun 16-da "Kral Lir", iyulun 8-də "İki qardaş" əsərləri onun rəhbərliyi ilə səhnədə oynanıb. Hər iki tamaşa teatra və yaradıcı heyətə uğur gətirib.

1941-1942-ci illərdə sovet ordusunun hissələri tərkibində İrana göndərilənlər arasında Şəmsi Bədəlbəyli də var idi. O, Təbriz şəhərində "Qırmızı Şərq", "Vətən uğrunda" qəzetlərinin müxbiri kimi fəaliyyət göstərmiş. Orada Şəmsi Bədəlbəylinin rəhbərliyi ilə həvəskar aktyorların ifasında "Arşın mal alan", "Evliyə subay", "Əlli yaşında cavan" musiqili komediyaları tamaşaya qoyulub.

Sonralar Şəmsi Bədəlbəyli başqa teatrlarda fəaliyyətini davam etdirib. Ancaq Azərbaycan Dövlət Dram Teatrı ilə yaradıcılıq əlaqələri qalıb. O, həmin teatrdə yeni əsərlər səhnələşdirib.

Şəmsi Bədəlbəyli 1943-1949-cu illərdə Azərbaycan Dövlət Musiqili Komediya Teatrında (indiki Azərbaycan Dövlət Akademik Musiqili Teatrı) bədii rəhbər vəzifəsində çalışıb. Bu teatrın səhnəsində o, "Gözün aydın", "Ulduz", "O olmasın, bu olsun" və digər Azərbaycan, eləcə də bir sıra xarici ölkə musiqili komediyalarını tamaşaya hazırlayıb. O, sonrakı illərdə də fasilələrlə bu teatrdə fəaliyyət göstərərək bir sıra əsərlərin səhnələşdirilməsinə rəhbərlik edib. Azərbaycan Dövlət Musiqili Komediya Teatrında 1956-cı ildə "Arşın mal alan", 1947, 1956 və 1959-cu illərdə "Durna" musiqili komediyalarını səhnəyə qoyub. 1949-1956-cı illərdə Müslüm Maqomayev adına Azərbaycan Dövlət Filarmoniyasının direktoru və bədii rəh-

Şəmsi Bədəlbəyli 1911-ci il fevralın 23-də Azərbaycanın qədim mədəniyyət mərkəzi olan Şuşa şəhərində ziyalı ailəsində dünyaya göz açıb. Atası pedaqoq və ictimai xadim Bədəl bəy Bədəlbəyli Şuşanın adlı-sanlı nəslinin nümayəndəsi, anası Rəhimə xanım Qacar xan nəslinə mənsub Bəhmən mirzə Qovanlı-Qacarin nəvəsi idi.

O, ailəsində elmə, ədəbiyyata, musiqiyə, teatr sənətinə sonsuz sevgi görüb və bu ruhda böyüyüb. Oxuyub-öyrənmək qədər öyrətmək marağı Şəmsi Bədəlbəyli müəllimlik peşəsinə həvəsləndirib. Bu yolda onun üçün örnək atası olub. Bədəl bəy ömrünün böyük hissəsini müəllim kimi xalqın maraqlarına həsr etmişdi. Şəmsi Bədəlbəyli də atası Bədəl bəy kimi pedaqoq olmaq ümidi ilə Bakıda orta məktəbdə təhsil aldıqdan sonra - 1923-cü ildə Azərbaycan Pedaqoji Texnikumuna daxil olub.

Teatr sənətinə olan heyranlığı qəlbinə heç zaman tərketməyib. Ondən əvvəl atası Bədəl bəy, əmisi Əhməd Ağdamski milli teatrımızın inkişafında təqdirəlayiq işlər görmüşdülər. Onların teatr sənətinə olan vurğunluğu Şəmsi Bədəlbəyliyə uşaqlıq illərindən böyük təsir göstərmişdi.

Texnikumun tələbəsiyəkən böyük maraqla, istəklə öz fəaliyyət dərəcəyində aktyorluq istedadını nümayiş etdirən Şəmsi 1927-ci ildə Azərbaycan Pedaqoji Texnikumunu bitirib. Elə həmin il Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasına qəbul olub. İki il Xalq çalğı alətləri şöbəsində, daha sonra kompozisiya nəzəriyyəsi sinfində Üzeyir bəy Hacıbəylinin tələbəsi olan Şəmsi Bədəlbəyli 1932-ci ildə konservatoriya təhsilini tamamlayıb.

Şəmsi Bədəlbəyli başqa bir istedadını, fikir və düşüncələrini qələmi ilə ifadə etmək məharətini 1930-1932-ci illərdə "Gənc işçi" qəzetinin səhifələrində dərc olunan bir sıra tamaşalar haqqında məqalələri ilə göstərmiş. O, həmin illərdə "Gənc işçi"nin redaksiyasında "İncəsənət və ədəbiyyat" şöbəsinin müdiri vəzifəsində çalışmış.

Şəmsi konservatoriyada oxuduğu illərdə Azərbaycan Dövlət Dram Teatrında (indiki Azərbaycan Dövlət Akademik Milli Dram Teatrı) böyük qardaşı, bəstəkar və dirijor Əfrasiyab Bədəlbəylinin rəhbərlik etdiyi orkestrdə tar çalıb. Cəfər Cabbarlının "Od gəlini" və "Sevil" tamaşalarında səhnə arxasından aktyorları tərda müşayiət edib.

Həmin illərdə dramaturq və rejissor Cəfər Cabbarlı ilə dostlaşması, onun teatr sənəti ilə bağlı söhbətləri gənc Şəmsi Bədəlbəylinin səhnə fəaliyyətində önəmli rol oynaymış, rejissorluq sənətinə marağını daha da artırmış. Cəfər Cabbarlının əsərlərinin tamaşalarında rejissor assistenti kimi bu sənətdə ilk uğurlu addımlarını atan Şəmsi 1932-ci ilin mayından 1942-ci ilədək Azərbaycan Dövlət Dram Teatrında rejissor assistenti və rejissor kimi fəaliyyət göstərmiş. Bu teatrın səhnəsində Mirzəəğa Əliyevin, Abbas Mirzə Şərifzadənin, Ülvi Rəcəbin, Mərziyə Davudovanın, sonralar Mustafa Mərdanovun, Rza Təhməsinin, İsmayıl